KALEMİN AYNASI

ERSİN BAYRAM

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2135
EDEBÎ ESERLER: 1075

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-752-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Sezai Karakoç Kitaplığı **Proje Danışmanı:** Sinan Terzi

Editör: Asuman Demir

Kapak Görseli: Feyza Ay

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul- 2024

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Ersin Bayram: Yazar iki çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olarak eskinin vatan ortası, yeninin ise serhat şehri kabul edilebilecek Kırklareli'nde 1984'te doğmuştur. 2002'de Kırklareli Atatürk Lisesi'nden mezun olarak Balıkesir Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Bölümüne kaydını yaptırmış, 2006'da üniversiteden mezun olup aynı yıl Türkçe öğretmeni vazifesiyle Millî Eğitim Bakanlığı'nda göreve başlamıştır. İlk görev yeri aynı zamanda üniversiteyi okuduğu şehir olan Balıkesir'dir. Kuvayı Milliye şehri Balıkesir hem eğitim hem de öğretmenlik hayatında müstesna bir yerdedir. 2016'dan beri Kocaeli'ndeki bir ortaokulda öğretmenlik yapmaktadır.

Abdülkerim Gülhan yönetiminde yaptığı yüksek lisans çalışması *Fehîm-i Kadîm Dîvânı'nda* Kültür Unsurları ile uzman, Prof. Dr. Kenan Erdoğan danışmanlığında hazırladığı ve uzun yıllarını alan *Câmî-i Mısrî*'nin *Sa'adet-nâmesi, İnceleme-Tenkitli Metin* adlı tezi ile doktor olmuştur. Yazar; Türk asrı olarak da addedilen XVI. asırda yaşamış, Mısır'da uzun süre kalması -yani merkezden uzaklığı- hasebiyle hak ettiği ilgiyi görememiş ve bir nevi nisyana terk edilmiş, kuvvetli bir münşi olan Câmî-i Mısrî hakkında çalışmayı büyük bir kazanç addetmektedir.

Türkiye genelinde düzenlenen "Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî Şerh Yarışması" için hazırladığı iki şerh 2011'de yayınlanmaya değer bulunarak *Hulûsî-i Darendevî Dîvânı'ndan Şerhler* kitabı içinde basılmıştır. Bir sonraki yıl (2012) "Âşığın Sevdiğinden Talepleri ve Kendine Nasihatleri" ile yaptığı şerh üçüncülük ile taltif edilmiştir.

Ersin Bayram'ın deneme, biyografik inceleme, kitap tenkidi, şiir tahlili, tenkit türünde yazıları; *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, *Dergâh*, *Türk Edebiyatı*, *Ihlamur*, *Edebice* ve *Söğüt* dergilerinde neşredilmiştir.

Yazar evli ve bir çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ • 11

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER I • 15

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER II • 21

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER III • 29

DİL VE EDEBİYAT DİLİ • 35

TERCÜME ESERİN DİLİ ÜZERİNE • 43

OKUMA ALIŞKANLIĞI KAZANDIRMAYA DAİR • 51

OKUMAK ÜZERİNE • 57

"YAZMAK"A DAİR • 61

YAZMA GELİNİ ÜZERİNE • 67

YAZAR VE YAZMA ŞEKLİ • 73

KİTAP'A DAİR • 85

TARİHE VE HAYATA DOKUNMAK • 93

YAZMA ZİYARETİ • 99

YENİ VE ESKİ • 107

SÖZLÜK • 113

DERGİDEN OKURA OKURDAN DERGİYE • 121

KİTAPLAR VE ÖDÜNÇ KİTAP MESELESİ • 129

KİTABINIZI NASIL TEMİN EDERSİNİZ
YAHUT KÜTÜPHANE
KURACAKLARA FAYDALI BİLGİLER • 139

ÖMER SEYFEDDİN HİKÂYELERİNİN
SADELEŞTİRİLMESİ MESELESİNE
FORSA MERKEZLİ BİR BAKIŞ • 149

YÜZ TEMEL ESER TALANI VEYA
GAYET GÜZEL BİR NİYETİN İSTİSMARI • 163

KAYNAKÇA • 173

ÖN SÖZ

Yazmak benim için bir ferahlama, bir iç dökümü gibi. Kalemimin ucundan süzülen bir fikirden yola çıkarak keyfimce yazmak, yer yer edebiyat yapmak hoşuma gitmiyor da değil. İnsan kitaplarla münasebeti arttıkça onlar hakkında konuşmaktan da öteye gitmek istiyor. Böylece düşünce merkezli yazılar doğuyor. Bunu ikinci bir adım gibi düşünülebiliriz. Bu kez kitaplardan edindiğimiz kültürü düşünceyle harmanlayarak paylaşmak istiyoruz. İtiraz, tenkit veya edebî zevklerimiz yahut da tamamen yazma arzusu bizi metin oluşturma hususunda tetikliyor. Hâsılı gördüklerimizi göstermek, fikirlerimizi iletmek için kalemi ele alıyoruz. Yazılar, birike birike ete kemiği bürünecek kıvama gelince kitaplaştırma ihtiyacı hissediyoruz.

Genellikle deneme, sohbet, makale türlerindeki metinlerin derlemesinden oluşan kitaplar daldan dala atlayan yazılar kümesi olduğu için bana hep yamalı bohça gibi gelir. Bu sebeple okuyucuda dağınıklık intibaını aza indirecek bir tertip yaparak yazmak, okumak, kitap ve kitap kültürü eksenindeki yazılarımı toplama yoluna gittim. Bu tertipte türden ziyade içerikten hareket ettim. Böylece dilden başlayarak okumak; yazmak; kitabın oluşumu, üretilmesi, temini; kütüphane ve kitap ziyaretleri; şahsi kütüphanelerin teşekkülü; sözlükler ve sözlük bilgisi; dergicilik ve dergi faaliyetleri gibi bazı konulardaki düşüncelerimi deneme ve sohbet türlerinin imkânları çerçevesinde bir bütüne sokmaya çalıştım. Bu terkibe eski ve yeni kavramlarının benim dünyamdaki yeri ile tarih ve hayat münasebetine

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER I

Kelimelerin sihriyle donansa dilim yeniden
Asra yakışacak şevki bulsa kalemim maziden

İnsan kelimeleri kadar vardır ve varlık gösterir. Kendisine kelimelerden müteşekkil bir dünya kurar, öğrendikçe onu genişletir. Öyle ki kelimelerle münasebeti doğumundan ölümüne kadar devam eder ve insan her an yeni kelime veya ifade biçimleri öğrenir. Çünkü dil dediğimiz şey tam bir muammadır. Pek çok âlimin de belirttikleri gibi dili tam manasıyla öğrenmek, ifade kabiliyetini kavramak, seyrini ve değişimini bilmek mümkün görünmüyor. O hâlde bizler durmadan öğrenen ve değişen fertleriz.

Okuduğumuz, gördüğümüz veya duyduğumuz her kelime beyinde mutlaka hissedilir ve kaydedilir. Bu esnada beynin çalışma şekli ve kelimeyi ilişkilendirme hâli çok önemlidir. Eğer kelime bir yerlerle irtibat kuramıyorsa hatırlanma yüzdesi düşük olarak depolanır. Yeni öğrendiğimiz kelimeleri hatırlayıp hayatın akışı içine dâhil etmekte zorlanmamızın sebebi ilişki kuracak bir yapının meydana gelmemesi yahut da bu amaca yönelik gayret etmememizdir.

Diğer taraftan yakın çevremizde, ülkemizde ya da dünyanın herhangi bir yerinde medeniyetimize ait eserler hakkında ne kadar bilgimiz varsa onları o kadar kabulleniyor ve sahipleniyoruz. Aksi hâlde başlarına bir şey gelmesi bizi pek de etkilemiyor. Kelimelerle kurduğumuz bağ da böyle bir şey ki kıymetini bilmediğimiz için çoğunu ölüme terk

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER II

Yediklerimizde, giydiklerimizde, araçlarımızda menşe aramazken kelimeler hususunda çok acımasız oluyoruz. Acımasız oldukça da mazi ile bağlarımızı koparıyoruz. "Kültüre mal edilen" kelimelerin herhangi birinin yerine koyduğumuz "anlamdaş" kelime, kargaşaya sebep oluyor. Kullanıma yeni sürülen kelimeyi duyan fert eskisindeki manaları buna yüklemekte zorlanıyor. Eski kelimenin herkesin dünyasındaki yeri de başka olduğu için ister istemez zaman içinde teşekkül eden ifade şekilleri yok oluyor. Deyim ve atasözleri uçup gidiyor. Onu bırakın biz Türklerin en çok övündüğü meziyetimiz "misafirperverliğimiz" kayboluyor. Kelime atmıyoruz, kültürü yok ediyoruz. Burada iki kelimeden hareket etmek istiyor ve sizleri "misafir" ve "konuk" kelimeleri üzerine düşünmeniz için misafir odanıza davet ediyorum. Ben sınıf ortamında bizzat öğrencilere sordum: "Misafir ve konuk üzerine bildiklerinizi yazın?" Misafir açık ara öndeydi. Konuk sadece sayfaya konuk olmaktan başka bir işe yaramadı. Öğrenci konuk için misafirin eş anlamlısı diye yazdı. Neden? Çünkü kelime günümüze kadar unutulmuş. Oysa Yunus Emre, Necati Bey ve Ravzî divanlarında misafir ile beraber varlığını devam ettiriyor. Ciddi bir araştırma yapılsa daha pek çok divanda da çıkacağı şüphe götürmez.

Bir millet eğer millet kelimesini bin küsur yıldan beri kullanıyor ve binlerce eserinde telaffuz ediyorsa bunun yerine birkaç eski metinde var olan ve menşei şüpheli ulusu koymak akıl kârı bir iş gibi gelmiyor. Çünkü mil-

DİLİMİN KUDRETİ KELİMELER III

İki bölümden beri hemen hemen aynı konu etrafında dönüp duruyorum: öz Türkçe ve sadeleşme. Bunu yazarken geldiğim noktanın sahiplenmek olduğu görülüyor. Ama ben dil bahsine ciddi ciddi öz Türkçecilik ile başlamış biriyim. Hatta yeni üretilen yahut öz Türkçe olduğunu tespit ettiğim kelimeleri not defterime mutlaka kaydederdim. Bunlardan şimdi aklımda kalanlar beni çokça cebelleştiren, dönüt ile heykel için kullanılan yonut. Bunlar artık defterimin sayfasında. Bu durum bende çok uzun sürmedi ama çok hızlıydım. Okudukça kaydediyorum ve dile ilgim daha da artıyor. Kitaplar toplamaya başlıyorum. Bir sahafta *Türkçenin Sırları*'nı buluyorum. Sene 2003. Kubbealtı'ndan 16. baskısını yapmış, açık mavi kapaklı kitap. Ön söze kadar eksik. Beni bu ırkçı yaklaşımdan döndüren Nihat Sami Banarlı'nın bu enfes eseridir. Ondan dilin estetikliğine dair bir şeyler sezdim, diyebilirim. Atalarımın kelimeleri nasıl "yuğurduklarını" gördüm. Merdiven, maydanoz, köşe, çaydanlık gibi kelimelerin bir uzvum kadar ben olduğunu öğrendim. Şöyle söyleyeyim, kitapta bu kelimelerin Türkçe olmadığını okuyunca duyduğum şaşkınlık ve hemen ardından gelen hüzün beni fena hâlde sarsmıştır. Öyle ya, evime çıkarken ayağımı bastığım merdiven, bahçemde biten maydanoz, dedemin her zamanki oturak yeri evimizin başköşesi, anamın çayımızı demlediği çaydanlık nasıl olur da başkasının olurdu? Kaç arkadaşıma bunları anlatıp durdum. Çünkü düşünce değil kültür dünyama yönelik ciddi bir tahribat vardı. Bazı sert cümleleri devrin havasına yönelik olsa da bu eser, hâlâ

DİL VE EDEBİYAT DİLİ

Dil dediğimiz iletişim aracı milleti millet yapan en mühim unsur. Fakat onun da türlü türlü hâli var. Bazen daha yeni emekleyen bir bebek, toy ve hırçın bir delikanlı, bazen nazenin ve kıvrak bir dilber, bazen yeni doğmuş çocuğu için didinen taze, bazen yaşını başını almış bir ihtiyar ve bazen ise çok ötelerden haber veren bir bilge. Dil bu; herkese ve her derde, her akla ve her fikre selam duracak ki serpilsin. Serpildikçe de içinde yeni yeni katlar şekillensin. Yani dil içinde diller zuhur etsin. Bunları argo, arabacı, pazarcı, sokak dili diye günlük hayatın getirilerine göre sıralayabiliriz. Diğer taraftan ilim ve sanat dili diye de gruplayabiliriz. İlim ve sanatta da alandan gelen terimlerden ötürü oluşan birtakım diller daha var. Böylece hukuk, mimarî, kimya, müzik, resim dili gibi kategoriler doğuyor. Öyle ki ilim dallarına dair ayrı sözlükler hazırlayıp basıyoruz. Yani özde ve genelde hepsini içine alan büyük ve muazzam bir güç olarak dil ve onun tanımı; özelde ise daha sınırlı bir alan veya alanları ilgilendiren dil içi diller, alt kümeler veya bir nevi uydular var.

Sanatta ayrı tutulması gereken bir dil daha var ki bence bu, hepsinden mühimi durumundaki edebiyat dilidir. Bana kalırsa bu dil, dil değimiz bütünün kalbidir. Edebiyat insanı ilgilendirdiği ve kelimelerle yapıldığı için yukarıda andığım bütün dil içi dilleri de kapsıyor. Yani edebiyat argodan tutalım resim diline gelelim her türlü dil grubu ile ilişkili. Çünkü bunları üreten insan, yani edebiyatın ham maddesi. Edebiyat bu, ham maddeyi hem gözler hem işler; hem

TERCÜME ESERİN DİLİ ÜZERİNE

Beyân-ı maksad içün yâre tercümânım var
Belâya bak ki anı tercümâna anlatamam
Muallim Naci

Tercüme, her millette üzerinde durulan bir meseledir. Başka kültürleri, millet ve medeniyetleri tanıma veya tanıtmanın yolu daima tercümeden geçmiştir. Medeniyetler bilhassa iddia içerisinde olduklarında yahut da kendilerindeki eksiklikleri fark ettiklerinde tercümenin önemini daha iyi idrak etmişlerdir. Bu durumlar da tercüme meselesi; kapsamı, içeriği, fayda sağlama durumu, tercüme edilen eserin niteliği gibi başlıklar etrafında birtakım düşüncelerin ortaya konulmasına sebep olmuştur. Konuya modern yaklaşımlarla bakıldığı gibi klasik edebiyatlardaki durumu, bir tercüme geleneği veya metodunun varlığı tartışılmış; dil bilen yazarların eserleri üzerine yapılan tetkiklerde yazarın ürettiği metnin orijinalliği konusu irdelenmiştir. Neticede bu eserlerin taklit, intihal, nazire gibi fikirler etrafında sorgulandığı görülmüştür. Tercüme ile bir açıdan irtibatlı olan metinlerarasılık kavramı ekseninde bazı incelemeler, mukayeseler yapılmıştır. Zaman içinde tercüme konusu müstakil bir hüviyet kazanarak çeviri bilim doğmuştur. Çeviri bilim -kabaca- tercüme konusu üzerine çeşitli çalışmalar yapmak suretiyle tercüme tarihi üzerine incelemelerde bulunan ilmî disiplindir.

OKUMA ALIŞKANLIĞI KAZANDIRMAYA DAİR[1]

Okumak hayatların en zevkli merhalesi
Okumak insan zihninin tatlı meşgalesi

Okumak, eğitim hayatına başlayan her şahsın yazmasının ardından gerçekleştirmesi beklenen faaliyettir. Çizgi, ses, hece ve kelime derken basit cümlelerle birlikte okumaya geçeriz. Yani okumadan önce yazma vardır ve bu taklide dayalı bir faaliyettir. Daha sonra yazmak için gerekli okumayı yaparız. Bu iş her türlü yazma faaliyeti için geçerlidir. Bu süreçleri geçen kişiler okur-yazar olarak adlandırılır. Fakat bizim burada bahsetmek istediğimiz okumak, "kendi irademizle, herhangi bir zorlama ve baskı altında kalmadan" yaptığımız faaliyettir. Biz okumak dediğimiz zaman yeme içime gibi hayati bir ihtiyaca dönüşmüş cinsten olanı kastediyoruz.

Okumak, okul ortamlarında özendirici türlü faaliyetle beraber anılıyor. Yazar tanıtım günleri, kitap okuma saatleri, bahçelerde veya parklarda okuma saatleri gibi farklı faaliyetler gerçekleştiriliyor. Fakat bir yerlerde aksaklıklar hemen baş gösteriyor. Hâlâ istenilen seviyeyi yakalamış değiliz. Hâlbuki kitap teknolojisi ve basım kalitesi çok

[1] Kitap hazırlanırken geliştirilmek suretiyle bölünerek "Okuma Alışkanlığı Kazandırmaya Dair" ve "Okumak Üzerine" isimli iki yazı oluşturan metin "Okuma Sevdası" ismiyle *Ihlamur* dergisinde neşredilmiştir.

OKUMAK ÜZERİNE

"Okumak bir ibtilâdır."

Abdülhak Şinasi Hisar

"İnsan sevdaya tutulmaya görsün, gözü ondan gayrısını görmez." derler. Tabi sevdanın da türlüsü var. En güçlüsü Yaradan'a karşı duyulandır. Yunus kavlince âşık, "Bana seni gerek seni" der durur. Bugün sevda dendiği vakit, çokları için insanın karşı cinse hissettiği yoğun his sağanağı anlaşılıyor. Hâlbuki kişioğlu işine, evine, arabasına, herhangi bir eşyasına, bir uğraşına, bir yere vs. de sevdalanabilir. Bu sevdaların içinde zannımca en yüce değerde olanı okuma sevdasıdır.

Okumak kişinin ilgisine göre gelişen bir süreçtir. Kişi bu süreç içine girdiği andan itibaren günden güne şiddetlenen bir arzu içinde kalmaya başlar yahut başlamalıdır. Küçük yaşlardan itibaren sağlıklı yönlendirilen bir çocuk, yaşı ilerledikçe kendisini sarıp sarmalamış ve bütün benliğini kuşatmış bir aşka tutulduğunu fark edecektir. Kanaatimce okumayı tetikleyen güç, öğrenme arzu ve merakıdır. Zaten ilgilerimizin temelinde de onlar yatmaz mı?

Okumak aşk ile yapılır. Fakat aşkın sizi tamamen ele geçirmesine de müsaade etmemeniz gerekir. Aksi hâlde eline geçen her eseri okuyan bir obura dönüşebilirsiniz. Bu tarz bir okuma fayda getirir getirmesine ama derinlik sağlamaz. Derinlik için sistemli okuma gerekir. Uzmanlar konuları

"YAZMAK"A DAİR

Alelade bir not defterinden, öğrenci defterine, oradan bir cönk veya mecmuaya; edebî değeri olan şiir, roman, deneme gibi türlere; gazete, dergi, broşür, tabela, takvim parçasına; televizyon, bilgisayar, telefon gibi modern haberleşme araçlarına kadar yazının yer aldığı çok geniş bir yelpaze oluşturabiliriz. Böylece yazı ve yazmak fiilinin girmediği yer kalmamıştır, derken yazı hayatımızı çepeçevre kuşatmış oluyor. Hatta yazmak ve onun ortaya çıktığı hâl olan yazı başlı başına bir mucize durumuna geliyor.

Hz. Âdem'den bu yana insanlığın bütün macerasını yazı sayesinde kaydedebildiğimizden medeniyetin seyrini de takip edebiliyoruz. Hatta yazı Hz. Âdem'den de öncesine dayanır. Çünkü kâinatta yaşanacak her şey levh-i mahfuza yazılmıştır. Yazmışlar redifli gazeliyle fiilin çok farklı manalarına temas eden Fuzuli, anlatıma "Ezel kâtibleri uşşak bahtın kare yazmışlar"[1] mısraı ile başladığında yazmak fiilinin ilk kullanıldığı yere işaret eder. Ezel kâtiplerinin yazdığı da kader yani yazgıdır. O zaman her şeyden önce, insanoğlu ete kemiğe büründürülmeden yazmak, ondan önce de "kelamullah" vardı.

Şinasi Tekin bir iştikakında Oğuz Türkleri ve diğer Türk toplulukları arasındaki kullanım özelliklerine temas ederek yazmak fiilinin tarihi seyrini inceler. Çünkü Oğuzlar yazmak derken diğer Türk boylarının "biti-" fiilini kullandıklarını söyler. Aynı makalede Tekin, Oğuz Türkçesinde

---

[1] Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1990, s. 163.

YAZMA GELİNİ ÜZERİNE

Kütüphanelere, kitapçılara veya kitap bulunan bir mahale gittikçe; başımda dolanan bilgi yüklü metinlerin veya çalışma odamdakilerin arasına gömüldükçe kelimelerle nakşedilmiş bütün bu eserlerin dokunuşunu, işlenişini ve geliştirilişini düşünüyor; bu muazzam meşgale içinde insanın bütün gayret ve meşakkatiyle bir şeyler yazarak zamana karşı nasıl mücadele verdiğini görüyorum. Bu düşüncemde yalnız olmadığımı ve yazı kültürü hakkında düşünen veya yazan pek çok kalemin de aynı hususa temas ettiğini okuyorum. Nitekim Hasan Âli Yücel "Okumak" isimli denemesinde okumak ve yazmak arasındaki sağlam irtibattan hareketle iki konunun kesişim çizgisi etrafında salınır. Şu paragrafı dikkate şayandır: "Yazı bir türlü ölümü ortadan kaldıramayan insanoğlunun ölüme karşı bulabildiği tek çaredir. Yazı, zekânın fotoğrafıdır. Çağlardan çağlara, ellerden ellere geçe geçe, bütün tarihi aşıp gelir. Onda, insan hayatının her yaprağı üstünde gezen gözlerin ışıkları, düşünen kafaların gölgeleri vardır."[1] Hakikaten yazıya zekânın fotoğrafı demek çok isabetli bir teşbihtir. Çünkü edebiyat tarihçileri bir yazarı, metinleri vasıtasıyla tanıyor ve onun kültürü hakkında değerlendirmede bulunuyor. Nurullah Ataç ise yazıyı mektup ile irtibatlandırır.

---

[1] Komisyon (Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. İnci Enginün, Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Zeynep Kerman, Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Prof. Dr. Necat Birinci), "Okumak", *Güzel Yazılar: Denemeler*, TDK Yayınları, Ankara, 2000, ss. 48-49.

YAZAR VE YAZMA ŞEKLİ

Bir insan nasıl yazar olur? Kimlere yazar deriz veya demeliyiz? Yazarın vazifesi var mıdır? Yazar sorumluluk sahibi olmalı mıdır? Olursa kime karşı olacaktır? Bir yazar nasıl çalışır? Nitelikli bir eser nasıl doğar?..Yazar ve yazarlık süreci üzerine yığınla soru üretilebilir. Ancak bu soruların en mühimi meselenin temelini teşkil etmelerinden ötürü "Bir yazar ve eser nasıl doğar?"dır.

Yazar olmak için kabiliyet ile beraber eğitim görmek ve yazma disiplini edinmek elzemdir. Yazarların yazma faaliyetleri arasında türlü farklılıklar vardır ve buna göre onlar da gruplara ayrılır. Sophenhauer, üç çeşit yazardan bahsederek şöyle der: "Birinci türe düşünmeksizin yazanlar dâhil edilebilir. Bunlar hafızalarındakini veya hatırlayabildiklerini hatta başka insanların kitaplarındakini yazarlar. Sayıca en kalabalık olan bu zümredir. İkinci kümede yer alanlar yazarken düşünenlerdir. Bunlar yazmak için düşünürler; bunlar da oldukça kalabalıktır. Üçüncü kümede ise yazmaya başlamazdan önce düşünmüş olanlar vardır. Bunlar sadece düşündükleri için yazarlar ve nadirattandırlar."[1] Buna dördüncü madde olarak konuşurken düşünen ve sonra bu düşüncelerini yazıya geçiren yazarları da eklemek gerekir.

Dorothea Brande "Yazar Olmak" isimli çalışmasında yazarların sorunlarını irdelerken yazarlık mizacına sahip

---

[1] Arthur Schophenhauer, *Okumak, Yazmak ve Yaşamak Üzerine*, (Çev. Ahmet Aydoğan), Şûle Yayınları, İstanbul, 2003, s. 93.

KİTAP'A DAİR

Her dem ehl-i dillerüñ yanında yârıdur kitâb
Mûnis-i evḳâtı yâr-ı ġam-küsârıdur kitâb[1]
Lâtîfî

Okula başlayan her insanın en çok işittiği kelimelerden biri olan kitap, okuryazar toplumların temel direğidir. Bu şüphesiz ki hayatımızı kuşatacak bir kelime ile karşılaştığımızın da habercisidir. Fakat bizde çok azımız için kitap kuşatıcı bir hüviyete bürünebiliyor. Okur-yazar sayımız tavan yapmasına rağmen okur sayımız taban yapıyor. Oysa kitap zikirden hayata ve bireye yön veren, onu bir kalıba, şekle ve şemale sokan, ideal bir canlı olması yolunda ona kılavuzluk eden öğretmendir. Bu hâliyle de öğretmenden daha tesirli ve daha uzun ömürlüdür.

Kitap; öncelikle el emeği, göz nuru ve beyin işinin ürünüdür. Bir kitabın ortaya çıkması için ciddi manada mesai harcamak gerekir. Çünkü yazmak sancılı bir iştir. Evvela eserin ortaya çıkması için düşünce harekete geçecektir. Kurguya dayalı bir eser kaleme alıyorsanız dile hâkimiyet, teşbih ve mecazlarınız, tasvir ve tahlil gücünüz ile kurmaca dünyanızın derinliği önemlidir. Günümüzde bazı yazarlar çalışma şekillerini anlatıyorlar. Mesela Tarık Buğra'nın *Politika Dışı* isimli kitabında sanatı ve eserinin

[1] Latifi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, (Haz. Rıdvan Canım), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2018. s. 52.
http://ekitap.kulturturizm.gov.tr

TARİHE VE HAYATA DOKUNMAK

Bugün mazi ile bizi bağlayan pek çok değeri kaybettik. Bilerek veya bilmeyerek biz bize neler neler ettik. Oysa sanat bakımından en kıymetlisinden kıymetsizine, hemen elimizin altında olanından, kıyıda köşede kalmışına, banisi bilineninden bilinmeyenine, işleyeninden işlemeyenine, artık hayatımızda bir kıymeti olmayanından hâlâ bir derdimize derman olanına kadar bütün tarihî eserlerimiz mutlak surette muhafaza altına alınmalı; şanlı mazimizin bize yüklediği büyük mesuliyetler asla unutulmayarak vebal altında kalınmamalıydı. Millet de âl ile vebale koyulmamalıydı. Dünün ve bugünün pek çok kaleminin ucundan satırlara dökülen kör kazma hikâyeleri ortadadır. Medeniyetimiz üzerine düşünen insaf sahibi herhangi bir nasir veya şairin dilinden dökülmüş yürek burkan ve hüsran hüsran üstüne nakşedilmiş satırlar okuyup durduk, okumaya devam ediyoruz, edeceğiz. Vah ki ne vah! Ayağa kaldırılması gereken, gün ışığına muhtaç, beton yığınları içine hapsedilmiş sayısız eserimiz mevcuttu(r). Muhafaza etmenin derdi ile dertlenmiş olsak hayıflanmazdım.

Günümüzde yaşadığı çevrenin farkında olmadan nefes alıp da gözünü ve gönlünü güzelliklere kapatıp kendisine gümüş tepsiler içinde sunulan acayip badeden içmiş o kadar çok insan var ki tarifi ne dil ne kalem ne de başka bir yolla yapılabilir. Yoksa durup dinlenmeden yapılan bunca kıyımın izahını nasıl yapabiliriz. Her gün önünden geçtiği

YAZMA ZİYARETİ

Ele aldıkça yazmalar severdik
Sanırsın dest-i ecdâda değerdik

Zâir[1]

Kitap çok geniş manalara sahip bir kelime. Manalarının yanında belli özelliklere sahip yazılı eserler için de kullanılan genel bir terim. Ancak onun da içinde farklı alt başlıklar var. Bizim ele alacağımız kitaplar ise matbaanın işini içine karışmadığı türden eserleri karşılıyor. Bu kitapların temel vasfı serapa insan eliyle üretilmeleridir. Mürekkebinde, yazısında, cildinde, cetvelinde, kâğıdında, aharında… Hep insanın el emeği göz nuru vardır. Bu türden eserlere de yazma eser, kısaca yazma, denir. Bundan gayrı büyük ve son derece geniş bir yelpaze teşkil eden kitap kelimesini elimizin tersi ile iterek ekseriyetle eski Türk edebiyat sahasında elle istinsah edilen (çoğaltılan) kitaplar için kullandığımız yazma terimini tercih edeceğim. Zaten yazma, edebiyat -bilhassa eski Türk edebiyatı- ile haşır neşir olanların çok iyi bildiği bir terimdir. Çoğunun ömrü yazma tespitiyle, tespitin ardından yazmanın peşine düşmekle, izini bulunca gidip görmekle veya istemekle, gelince veya gidince tetkikle, tetkikin akabinde sağlam bir neşrini ortaya koymakla geçer. Hâsılı Günay Kut'un bir eserine isim de olan ve çok beğendiğim kitap isimlerinden biriyle söylersek çoğunun ömrü *Yazmalar Arasında* geçer.

[1] Klasik şiir zevkiyle yazdığı şiirlerde Zâir mahlasını kullanan Prof. Dr. Mahmut Kaplan'ın *Vatikan-nâme-i Zâir* isimli mesnevisindendir.

YENİ VE ESKİ

İnsanı diğer varlıklardan ayıran en belirgin özellik fıtratından gelen konuşma kabiliyetidir. Konuşanın iletişim için kullandığı araç ses dediğimiz mucizenin meydana getirdiği bağlar neticesinde muhataplar tarafından aynı manayı karşıladığı kabul edilen kelimedir. Öyle ki kelime iletişime geçmek için başvurduğumuz vasıtalardan biri ve en tesirlisidir. İster tek isterse çok sesli olsun kelime başlı başına bir mucizedir.

Kelimelerin doğum veya devşirilmesinden sonraki hayat süresi onu kullanan insan ile birebir ilişkilidir ve derinlikli her kelime dilin kadimliğini de bir açıdan gösterir. Onun yegâneliği millet nezdinde bilinmesi ve kesif bir şekilde kullanılmasında gizlidir. İster müspet, ister gayri müspet olsun her varlığı karşılayan kelimelerimiz sayesinde anlaşıyor, yazıyor ve kendimizi ifade edebiliyoruz. Bu yüzden varlığımızı ve millî kimliğimizi onlara borçluyuz.

Hoşlanacağımız, sevineceğimiz, hayaller kuracağımız kelimeler vardır ve onlar insanda heyecana sebebiyet verir. Telaffuzu dahi heyecan vesilesidir. Daha önce değindiğim dost gibi bu kelimelerden biri de çoğunlukla sıfat yaptığımız "yeni"dir. Sözlüklerde; kullanılmamış olan, (eskinin zıttı), alınma ve üretilmesinin üzerinden çok zaman geçmemiş herhangi bir şey, daha önce söylenmemiş, düşünülmemiş, değişik şey (yeni buluş, yeni fikir), pek bilinmemiş veya tanınmamış olan (Yeni imza) gibi sıfat yapan anlamlar sağlamasının yanında isim (Bu işte yeniyim) ve zarf (yeni geldi) olarak da kullanıldığı kayıtlıdır.

SÖZLÜK

Kitap, çok geniş kapsamlı bir kelimedir. Bu kelimeyi öğrendikten sonra onun açtığı kapıdan içine dünyaların sığdırıldığı muazzam bir evrene ayak basarız. Bu evrenin içinde yeni yeni dünyalar vardır ve hepsi keşfedilmeyi bekler. Bu dünyaları ben ilim dalları ile karşılamak istiyorum: edebiyat, tarih, coğrafya, felsefe, biyoloji, tıp, kimya, fizik, astronomi… Yani her ilim dalına ait kitaplar. O ilim dalının dünyasını inşa ediyor. Tabii, bunların bir de uyduları var. Biz en iyi bildiğimizden hareket ederek edebiyat kitaplarını sayalım: şiir, roman, hikâye, deneme, destan, masal, hatıra… Ancak bütün bu dünya ve uydularla ne anlatmak istediğimizi tam karşılamak için yine kitaba müracaat etmek icap ediyor. Böylece kitap kelimesini bütün bu başlık ve alt başlıkların -roman müstesna- yanına getirip tamlama da kurabiliyoruz ki onların anlaşılması için de yine kitap kelimesine ihtiyaç var. Çünkü tamlamaların özelliği böyledir. Edebiyat demek başka, kitap demek başka, edebiyat kitabı demek de başkadır. Şiir demekle şiir kitabı demek de hakeza böyledir.

Yukarıda roman müstesna demiştik. Onu roman kitabı şeklinde söyleyemiyoruz. Bu oldukça ilginç bir durum. Demek oluyor ki roman kendi içinde yekpare bir bütünlük oluşturduğundan başka bir kelimeye ihtiyaç hissettirmiyor. Bu ifade edemeyişe tür ismi teşekkül ettirmeseler bile ansiklopedi ve antolojileri de eklemek yerinde olacaktır. Romanla aynı özelliğe sahip bir tür de sözlüktür. Sözlük için de sözlük kitabı diyemiyoruz. Dil bu terkibi bugün

DERGİDEN OKURA OKURDAN DERGİYE

"Kitap, çok defa tek insanın eseri, tek düşüncenin yankısı;
dergi bir zekâlar topluluğunun"[1]
Cemil Meriç

Dergi, kitap ile gazete arasındaki basılı yayın türüdür. İkisiyle sımsıkı bağlarla irtibatlı, aynı zamanda aradaki köprü. Gazetede, birkaç köşe yazarını müstesna tutarsak, daha ziyade günlük hadiselerle alakalı metinler okuyoruz. Eski gazetelere bakarsak dergi ile gazetenin daha yakın olduğunu görürüz. Bilhassa 1980 sonrasında gazetelerin giderek renklenmesi kültür sayfalarının azalmasına, nehir yazı diyebileceğimiz yazı türlerinin ve tefrika yayıncılığının kaybolmasına sebep oldu. Özellikle 1990'larla beraber özel televizyonların yayın hayatına başlaması gazetelerin bazı işlevlerini iyice ortadan kaldırdı. Gazetelerde yapılan bazı tartışma faaliyetleri, kültür yayınları televizyon ortamına yayıldı. Farklılığı görmek için eski gazetelerin arşivlerine bakmak kâfidir. Hatta 2000'lerle beraber bilgisayar ve telefon teknolojisi de basın yayın sektörünü yeni tertibe soktu. Tabi burada kaydettiklerimiz genel intibalar. Bu tavrı sergilemeyen, hâlâ kültür sanat sayfaları çıkararak, ekler yayınlayan gazetelerimiz bulunuyor. Bunlar teknolojiye

[1] Cemil Meriç, "Dergi, Hür Tefekkürün Kalesi", *Bu Ülke*, (Haz. Mahmut Ali Meriç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

KİTAPLAR VE ÖDÜNÇ KİTAP MESELESİ

Kitaplar… Kitaplar… Kitaplar… Renk renk, şekil şekil, türlü türlü dünya. Kitaplar; içlerinde düşünemediğin, bilemediğin, göremediğin, varlığından dahi haberdar olmadığın hazineleri saklar. Kitabın meydana gelişinden elden elde, dilden dile dolaşması bile büyük bir serüven, çok ayrı bir dünyadır. Sahaftan veya kütüphaneden aldığınız bir eserin eski sahibini veya son okuyucusunu merak etmez misiniz? Kitap sahibinin elden çıkarmadan evvel nelere dikkat ettiğini, altını çizdiği bir satırı, içine yazdığı bir tarihi, derkenar yazıları, kendince koyduğu semboller gibi yığınla fikri gördükçe neler yaptığını yahut da o zamanki ruh halini vs. hayal etmez misiniz? Benim ikinci el olarak aldığım kitaplarla ilgili en çok merak ettiğim konular arasında bunlar da yer alır. Diğer taraftan üzerindeki işaretlerin de ötesine giderek kitabın -ilk demeyelim de- benden önceki sahibi ne yaptı, neler düşündü, benim gibi notlar aldı mı ya da eseri satarken neler hissetti? diye düşünürüm. Satmak, bir daha görmemecesine elden çıkarmaktır. Bu ise bir daha onunla aynı ortamda olamamak, aynı havayı teneffüs edememek, ihtiyaç hâlinde sayfalarına geri dönememek, kitaplıktaki rafından sana bakışını ve gülümsemesini görememektir. Özellikle ihtiyaç halinde kitabı bulamamak insana en fazla koyan durum olsa gerektir. Düşünün bir defa ihtiyacınız var fakat kitap yok. Onu te-

KİTABINIZI NASIL TEMİN EDERSİNİZ YAHUT KÜTÜPHANE KURACAKLARA FAYDALI BİLGİLER

Günümüzde imkânlar o kadar arttı ki insanlar çok değişik yollardan kitap temin edebiliyor. Eskiden istinsah edilmesini beklemek gerekecek, ödünç alacak veya istinsahını yaparak iade edecektik. Çünkü devlet kütüphaneleri teşekkül etmemişti. Şahıs kütüphaneleri vardı. Bunlar da vakıf şeklinde çalıştığı için vakfiyelerinde hafız-ı kütübün özellikleri, ücreti, sayısı, kitabın sayımı, kitap alışverişi, kütüphanenin bakımı, kitap sayısı eksilen veya yıpranan kitabın temin veya tamiri gibi birtakım kurallar vardı. Bu kütüphanelerden de dışarıya kitap çıkartmak kolay değildi. Hatta sahaflığın tarihi bile çok eskilere gitmez. Kitapçı ve sahaflardan önce, berberlerin kitap alım satımı için kullanıldığını da bir yerlerde okumuştum. Eski biraz karanlıktı. İsmail E. Erünsal Hoca'nın *Osmanlı'da Sahaflık ve Sahaflar*, *Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik*, *Orta Çağ İslâm Dünyasında Kitap ve Kütüphane* isimli muhallet eserleri çok noktaya ışık tutmuş, derde deva olmuştur. Gelelim günümüzdeki kitap temini meselesine.

Evvela kütüphane kurma derdiyle dertlenmeyenler için şöyle birkaç okuma yolu tavsiye edilebilir: Kütüphanelerden, eş dosttan veya aile büyüklerinden kitap temin etmeniz kâfidir. Bunu çokça yaptık ve hâlen de yapıyoruz. Her kitabı almak da mümkün değil. Sonra belediyeler sağ ol-

ÖMER SEYFEDDİN HİKÂYELERİNİN SADELEŞTİRİLMESİ MESELESİNE FORSA MERKEZLİ BİR BAKIŞ

Türk edebiyatında hikâye dendiğinde akla gelecek ilk isimlerden biri hiç şüphesiz Ömer Seyfeddin'dir. Genç yaşta vefat etmesine rağmen hikâyeleriyle edebiyatımızda sağlam bir yer elde etmiştir. Muasırı pek çok isim bugün itibariyle üniversitelerimizin edebiyat bölümlerinde inceleme mevzuu olmanın ötesine gidemezken o hâlen ilgi görüyor, eserleri çeşitli yayınevleri tarafından basılıyor. Bilhassa çocuk edebiyatı sahasındaki boşluk uzun süre onun eserleriyle doldurulmaya çalışıldı. Çocuklar için yazmak gibi bir iddiası olmasa dahi eserleri çocuklara uygunluk bakımından tartışıldı. Dilinin seviyeye uygunluğu tetkik edildi. Meşhur sığınak hemen devreye sokularak "Çocuklarca daha anlaşılır olması amacıyla sadeleştirme ve psikolojiye uymayan yerleri metinden atma" yoluna başvuruldu. Ömer Seyfeddin gibi "Yeni Lisan" makalesiyle haklı şöhrete kavuşmuş birinin asrındaki çok yazara göre oldukça sade olan dili -o dilin meydana getirdiği üslup- keyfi müdahalelerle kaza çevrildi. Öyle ki bugün itibarıyla Ömer Seyfeddin'in piyasadaki sadeleşmiş eserlerinde rastladığımız üslubun ona aidiyetinden bahsetmek imkânsızdır. Burada Hülya Argunşah ve Nazım H. Polat'ın çalışmalarını bilhassa anmak gerekir. Bu iki saygın akade-

YÜZ TEMEL ESER TALANI VEYA GAYET GÜZEL BİR NİYETİN İSTİSMARI

Millî Eğitim Bakanlığı hem ilköğretim hem de ortaöğretim için 100 temel eser adı altında liste yayınlayalı 16 yıl oldu ve 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı itibariyle uygulama terk edildi. Aslında fikir çok yerindeydi ve -bize göre- Hasan Âli Yücel'den bu yana edinilen tecrübeler de göz önünde bulundurularak 100 eser ile sınırlandırma yapılmıştı. O tarihlerde basında ciddi yer buldu. Köşe yazıları kaleme alındı. Hem Batı hem Doğu hem de Türk klasikleri arasında kabul edilen eserlerden liste(ler) yayınlandı. Şüphesiz en temel amaç ciddi bir okur kitlesinin teşekkülü yolunda sağlam adımlar atmaktı. Listede yazarı bulunan yayınevlerinin çoğu kitap kapaklarına listeye dair bir ibare yerleştirdiler. Bu hem reklam vazifesi gördü hem de listedeki isimlerin hatırda tutulma ihtimalini yükseltti.

Geçen yıllar zarfında yapılan çalışmalar amacına ulaştı mı onu kestiremiyorum. Bu konuda tez seviyesinde ciddi çalışmalar yapmak lazım. Yine de kütüphaneci dostlardan hoş açıklamalar işittiğimizi belirtelim. Ancak, bilhassa, bandrol uygulamasının kaldırılması yeni yayınevlerinin türemesine, birilerinin de bu işten epey palazlanmasına vesile oldu. Edebiyat ve kitapla ünsiyet kuramamış, sadece haşır neşirlikle yetinmiş birtakım açıkgözler "Bu işte ekmek var." diyerek yayıncılığa el attılar. Hatta kitabı sadece satılacak bir meta gibi görenlerin varlığını da düşünmü-